

MURERARBEIDET

VED TØNSBERG KATOLSKE KIRKE

– erindringer og refleksjon

I 1958 ble St. Olav katolske kirke vigslet. Kirken var tegnet av den kjente arkitekten og katolikken Gunnar Bjerke, og er oppført i tegl. Den ene av forfatterne av denne artikkelen, nå pensjonert murmester André Bentzen, var en av dem som var med og murte.

TEKST: ANDRÉ BENTZEN I SAMARBEID MED HANS-JØRGEN WALLIN WEIHE

DEN 31. AUGUST 2023 fremla han sine erfaringer og refleksjoner rundt murerarbeidet. Det var muring av rundbuene og bilder han hadde tatt fra arbeidet som var fokus for foredraget. André bodde hos murerbas Sverre Svendsen da han jobbet på kirken. For ikke lenge siden møtte han Sverres sønn Kjell som også er murer.

Jobbstein

For de som var med som håndverkere var det et utfordrende og spennende arbeid. De innvendige vegger og tak var murt i flere runder og i såkalt jobbstein. Utvendig var det murt med vanlig format. Jobbsteinen var i størrelse rundt halvparten av en vanlig norsk murstein. Jeg hadde med tommestokk under besøket i kirken og målte variasjoner på steinhøyden på fra 3,8 – 4 mm. Lengden var ganske jevnt på 24 cm. Til forskjell fra dagens teknikk var at kalken ble lesket i binger ved foten av heisen. Den ble blandet med cement i blandemaskin pluss vann på stedet.

Jobbsteinene hadde jo også stort fargespill og det skapte store variasjoner i murerlivet. Bruken av slik type stein gjorde også at murerne satte sitt eget preg på murerarbeidet. Det inntrykket som kom frem var dermed et produkt både av arkitektens plan og av håndverkernes utførelse.

Rundbuer

Muring av rundbuer var ikke vanlig for oss murere. Det krevde et omfattende og nøyaktig forskalingsarbeid som tålte stor vekt. For oss som håndverkere, som var med

på arbeidet, var det en formidabel oppgave både med forskalingene og av muringen av alle buene. Det hendte at man strødde fin sand i fugene mot forskalingen før man murte.

Selve rundbuen hvilte på forskalingen og hadde ikke bæring før siste stein var lagt. Det var forskalingsnekkere som lagde forskalingene. Den måtte være svært nøyaktig og godt understøttet. Etter at vi hadde murt ferdig kom jernbindere og la armering. Armeringen i seg selv måtte behandles, gjerne med nauthår, sand og cement for ikke å ruste. Man brukte gjerne store brett påsatt filt for å få god dekning over jernbindingen. Først etter at dette var ferdig og at det var støpt, kunne forskalingen fjernes. Først da ble rundbuen ferdigstilt av murere som måtte ettergå alle fugene som hadde ligget mot forskalingen. Siden disse hadde ligget skjult mot forskalingen var det uunngåelig at det ble noe svinn og mangler. Vi måtte stå å spekke over hodene våre. Det var et ubehagelig arbeid.

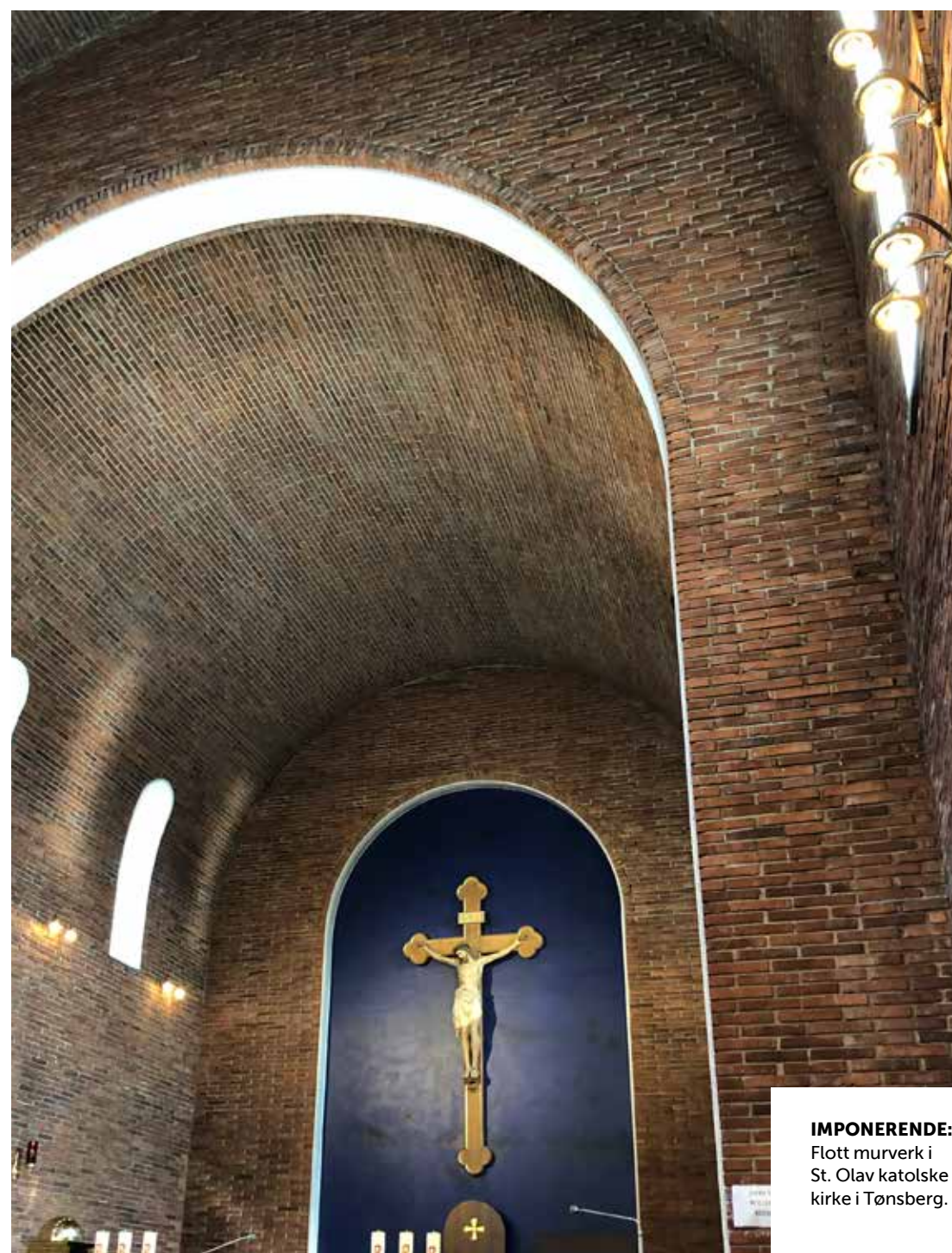
Etter at alt dette var ferdig, ble det lagt et tak med vanlig møne over rundbuen. Rundbuen er dermed ikke synlig utvendig. Taket og veggene innvendig var inndelt i kvadrer. Det var, etter min oppfatning, ekspansjonsfuger mellom kvadrene. Kvadrene er jo det vi murere kaller spranget mellom ekspansjonsfugene. Imellom kvadrene ble det ettermurt med en halvsteins bredde. Halvsteinene ble ikke lagt i flukt med murerlivet. Senere er det lagt armatur med lys i den nederste delen av ekspansjonsfugene.

TILBAKE I KIRKEN: André Bentzen sammen med sin gode venninne Emma Ripmann på baksiden av kirken. Fasadesteinen bak er i vanlig format.

I FUGENE: Legg merke til halvstein bak lampen. Den ligger i ekspansjonsfugen og er murt etterpå.

IMPONERENDE: Flott murverk i St. Olav katolske kirke i Tønsberg.

INTERESSE: Mange deltok da det nylig var omvisning i kirken der André Bentzen holdt foredrag om byggingen av kirken.

GRUNNSTEIN: Denne grunnsteinen er funnet på St. Olavs klosterkirkes ruiner. Er innsatt under byggingen av kirken i 1957.

▲ André Bentzen murer med jobbestein mot forskaling. Han er akkurat ferdig med læretiden. Derfor tilskuere. Han får lov til å jobbe selvstendig, greier han det? Til venstre i bildet står hans læremester. Vi kalte ham for «kuppert» etter skøyteløperen med samme navn. De to andre står og gliser av André.
 ◀ Armeringen av støpen over rundbuen. Under armeringen er det ferdig slemmet eller støpt. Bak personen i bildet er det satt opp forskaling.

Sterke karer med god rygg

Bildene jeg har tatt viser også interessante detaljer både fra arbeidet, hvem som var med, fra forskalingen og fra stillasene. Selve stillaset var utført i 2x4 tom og plank. Det var laget på stedet. Sett med nåtidens øyne ville det ikke blitt godkjent, men det var et solid arbeid. Vi heiste opp stein med taljer og tau.

Det var egne håndlangere som bar fram både stein og blandet mørtel. I dag har man andre hjelpemidler enn tidligere. Ser man på bildene kan man se at en kar har en svart lapp på skulderen. Det var vanlig å bære fram stein på et brett på skulderen. Det var sterke karer med god rygg som hadde slikt arbeid. I motsetning til oss murere, jernbindere og snekkere var de ikke faglærte. Mange hadde bakgrunn fra sjømannsyrket.

Norsk teglstein

I 1950 årene var det en rekke norske teglverk. Det meste av mursteinen som ble brukt i Norge var norskprodusert. Kirken i Tønsberg ble murt med stein fra Bratsberg teglverk. Kvaliteten på leiren den var produsert av og prosessen i teglverkene, var forskjellig. Det var forskjell på egenskapene

på tegl fra de ulike teglverkene. Som murere hadde vi erfaring med tegl fra ulike teglverk og med importert stein.

Under framlegget i Tønsberg snakket vi fagfolk om variasjonene i tegl fra de ulike teglverkene. Bratsberg-stein, Fredrikstad-rubben som var en rimelig stein mye brukt til piper og fra Spikkestad teglverk som hadde en spesiell leire. Den siste var den eneste steinen som lett kunne deles på langs. Den var lettere og mer porøs enn annen stein. Teglverkene som ble nevnt var bare noen av mange norske teglverk. Mange av dem leverte mest lokalt, men det var også noen som leverte stein til større markeder. Nå er de alle nedlagt og det brukes kun utenlandsk produsert stein fra Danmark, Sverige, Tyskland og sikkert også andre steder. Mye lokal kunnskap og kompetanse har blitt borte når de norske teglverkene ble lagt ned.

Gunnar Bjerke - arkitekt og katolikk

Murerarbeidet ble utført av en underentreprenør fra Oslo. Firmaet het Harry Due & Sønner AS. Jeg gikk i lære i dette firmaet. Som håndverker var inntrykket at arkitekten, katolikken Gunnar Bjerke, hadde vært inspirert av klosterbygg. Han var arkitekt for St. Dominkus kloster

“ Murerarbeidet var hardt nøyaktig arbeid som krevde håndverksmessig kompetanse og evne til å lære seg nye teknikker.

– André Bentzen

i Neubergata i Oslo som stod ferdig i 1959. Byggingen av klosteret var nesten samtidig som St. Olavs katolske kirke i Tønsberg.

Han var en arkitekt som var tydelig inspirert av bygningstradisjoner og har flere publikasjoner om dette. Mange av disse har kommet etter at kirken i Tønsberg ble bygget, men han var allerede kjent for å ha fått NTHs prisoppgave i 1938 og for å ha skrevet om norsk landbruksbebyggelse. Dette var ikke noe vi som håndverkere hadde lest, men vi kjente til at han var en fremragende og meget anerkjent arkitekt.

De tre buene inne i kirkerommet og de buede vinduene gir et spesielt visuelt uttrykk og virker inspirert av klosterbygg. Avslutningen i kirkerommet er en blåmalt oval pusset blå flate med Kristus på korset. På bildene kan man se de ovale buede vinduene. Da jeg, André, kom inn i kirkerommet følte jeg meg umiddelbart hjemme og fylt av vemod. Jeg vet ikke hvorfor jeg bruker dette ordet, men det ga en spesiell stemning for meg.

I Tønsberg fantes det et katolsk hospital, St. Olavs klinikk, som fikk grunnsteinen grunnlagt i 1931. Det ble drevet av St. Elisabeth-søstrenes kongregasjon. De katolske søstrene var en viktig del av det katolske miljøet i Tønsberg og hospitalet hadde et godt rykte. Miljøet de representerte var en viktig drivkraft bak kirkebygget.

Edruelige murere

Det var mange rykter om drikking blant murere, men slikt fantes ikke under dette arbeidet. Vi var naturligvis kjent med at det var de som hadde rykte for å ha problemer med at de drakk, men så lenge det ikke gikk ut over arbeidet, var det ikke noe som berørte oss. Murerarbeidet var hardt nøyaktig arbeid som krevde håndverksmessig kompetanse og evne til å lære seg nye teknikker. Siden rundbuer var noe nytt for de fleste av oss var vi i en læreprosess. Det var spennende å være med på arbeidet og det ga meg som senere murmester viktig erfaring som jeg har hatt nytte av i senere arbeid som for eksempel å mure peiser og under arbeid med detaljer på en lang rekke bygg.

Referanser

- » Agderposten (1931, 26/10). Da grunnsteinen til nye St.Fransiscus hospital ble nedlagt. En vakker sermoni. Agderposten
- » Bentzen, André og Hans-Jørgen Wallin Weihe (2023, 31/8). St. Olav kirke (Tønsberg)Vigslet 1958. Murerarbeidet på kirken. Foredrag Tønsberg Katolske kirke. Tønsberg: Tønsberg katolske kirke. Kirkebygget og menighetssalen.
- » Bjerke, Gunnar (1974). Kongsgården : odels- og slektsgården Tofte på Dovre, Læsje sogn. Oslo: Gunnar Bjerke/ Riksantikvaren
- » Bjerke, Gunnar (1951- 1952). Landsbebyggelsen i Norge i fortid, nutid og framtid. Historien- Byggeproblemer i dag. (To bind). Oslo: Dreyer
- » Bjerke, Gunnar (1938). NTHs prisoppgave «Hvorledes skal man oppnå å få en praktisk og pen landbruksbebyggelse her i landet?». Trondheim: NTH
- » Bjerke, Gunnar (1931). Norsk landsbebyggelse: Tidens Tegns arkitektkonkurranse. Oslo: Tidens Tegn.
- » Buset, Øyvind (2022). Slik murer du buer. Murermesteren, 2/2022, side 12 – 18.
- » Bugge, Andr. (1918). Husbyggningslære: Murmaterialer, Murkonstruksjoner, Træmaterialer, Trækonstruksjoner, Jernkonstruksjoner, m.v. Statik, Byggleidelse, Helse- og Transportindretninger. Kristiania: Aschehoug.
- » Dettering, Tanja & Kollmann, Helmut(2014).Putze in Bausanierung und Denkmalpflege . Göttingen: Wallenstein
- » Holzer, Stefan M. (2013). Statische Beurteilung historischer Tragwerke. Berlin: Ernst & Sohn
- » Katolsk.no (2023). Tønsberg katolske Kirke. <https://www.katolsk.no/organisasjon/okb/Tonsberg/broenserie>
- » Løken, Jan Erik (2023). St. Fransiscus – nye ukjente bilder – grunnstensnedleggelsen, St. Fransiscus, nr 2, juni2023, side 32.
- » Maier, Josef (2012). Historisches Mauerwerk. Berlin: Springer
- » St. Elisabeth-søstrenes kongregasjon (2023) Hjemmeside <https://stelisabeth.katolsk.no/provins/tonsberg/>

Vil du komme i kontakt med **André Bentzen** kan du nå ham på telefon **91 78 27 46** eller på e-post **emfripman@hotmail.com**